

TÜRKİYE'DE KORUMA ALTINDAKİ ÇOCUKLARA YÖNELİK ÇOCUK KORUMA KURULUŞLARINDAKİ DEĞİŞİMLER¹

CHANGES IN CHILD PROTECTION INSTITUTIONS FOR CHILDREN IN CARE IN TURKEY

Davut ELMACI, Dr. Öğr. Üyesi
Eğitim Fakültesi, Amasya Üniversitesi

Makale Bilgisi / Article Info

Alındı/Received: 02/11/2019

Kabul/Accepted: 31/12/2019

Öz. Türkiye'de çocukların korunması konuları olumlu veya olumsuz yönleriyle çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir. Özel olarak korunması gerekli görülen çocuklar olan koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetler toplumdaki çocukluk algısına ve politikalarına göre değişimler göstermiştir. Çocuk koruma kuruluşları, koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetlerin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Her ne kadar aile temelli uygulamalar geliştirilmiş olsa da çocuk koruma sisteminde çocuk koruma kuruluşları halen ağırlıklarını korumaktadır. Bu çalışmada Türkiye'deki çocuk koruma kuruluşlarındaki değişimler, cumhuriyet öncesi dönemden başlanarak günümüze kadar tarihsel bir aşamada ele alınmaktadır. Ulaşılan başlıca sonuçların şunlar olduğu söylenebilir: Toplumdaki çocukluk algısı ve ülkenin içinde bulunduğu durum çocuk koruma kuruluşlarının oluşumunu etkilemiştir. Çocuk koruma kuruluşları kışla tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara doğru bir dönüşüm geçirmektedir. Çocukların koruma altına alınma nedenlerindeki değişimlere paralel olarak kuruluşlardaki çocuk profili ve personel çeşitliliği değişmektedir. Koruma altına alınan çocuk profilindeki çeşitlilik çocuk koruma kuruluşlarının çeşitli tiplerde olmasına da yol açmaktadır. Toplumsal algı ve tutumlar kuruluşların isimlendirilmesinde etkili olmaktadır. Çocuk koruma kuruluşlarındaki değişimlerde farklı ülkelerdeki uygulamalardan da etkisi görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Çocuk Koruma, Koruma Altındaki Çocuklar, Sosyal Hizmetler

Abstract. The issue of child protection in Turkey has gone through various stages in terms of positive or negative aspects and is still present today. Services for children in care, who are deemed particularly necessary to be protected, have changed according to the perception and policies of childhood in the community. Child protection institutions are mainly an important part of the services for children in care. Although family-based practices have been developed, child protection institutions still have their influence on the child protection system. In this study, changes in child protection institutions in Turkey are discussed at a historical process starting from the pre-republican period to the present day. The findings of the study revealed that the perception of childhood in society and the conditions of the country in that period affected the formation of child protection institutions. They underwent a transformation from barracks-type organizations to home-based organizations. In parallel with the changes in the reasons for the protection of children, the child profile and staff diversity in institutions also changed. The diversity in the profile of care leavers also led to various types of child protection institutions. Social perceptions and attitudes were influential in naming these institutions. In addition, practices in different countries had an impact on changes in child protection institutions.

Key Words: Child Protection, Children in Care, Social Services.

¹ Bu makale büyük oranda yazarın Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Ali Balcı danışmanlığında hazırladığı "Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarının Yerinden Yönetim Birimlerine Devrine İlişkin Çalışanların Görüşleri" başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır

GİRİŞ

Türkiye’de çocukların korunması konuları olumlu veya olumsuz yönleriyle çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir. Çocuk refahı alanının bileşenlerinden biri olarak çocuk koruma kuruluşları, şüphesiz ki koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetlerde önemli bir yere sahiptir. Çünkü korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için aile temelli hizmet modelleri istenildiği gibi geliştirilememektedir. Bu çalışmada çocuk koruma kuruluşları, koruma altındaki çocuklara hizmet veren yatılı kuruluşlar olarak ele alınmıştır. Çalışmada, koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetlerin kamusal alandaki örgütlenmesi bakımından önemli olduğu düşünülen eytam nazırlığına da değinilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de cumhuriyet öncesi dönemden başlanarak günümüze kadar çocuk koruma kuruluşlarının geçirdiği değişimler incelenmektedir.

CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Türk tarihinde aile, başlangıcından günümüze kadar yaşamın ve toplumun temel birimi olarak ele alınmıştır. Geleceği sağlayan çocuk, Orta Asya atlı göçebe kültüründe sevgi, sevecenlik ve güvenlik altında at üstünde; yerleşik düzende ise nine, anne, teyze, hala ve kardeşlerin kollarında ninnilerle, hikayelerle büyütülmüş; güçlü gelenek ve görenek, aile içi ve dışı yaşamda çocuğun özenle korunup gözetilmesini sağlamıştır (Tuncer, 1994).

İslamiyet sonrası Türk devletlerinde, özellikle İlhanlılar ve Selçuklular döneminde yetim çocukları korumak amacıyla yaptırılan vakfiyeler büyük önem arz etmektedir. İlhanlı prenslerinden Gazan Mahmut Han tarafından yaptırılan “Gazan Mahmut Han Vakfiyesi” ve Selçuklular zamanında Erbil Atabeyi olan Muzafferüddin Ebu Said Gökbörü tarafından yaptırılan “Gökbörü Vakfiyesi” bunların ilk örneklerindedir. Bu tür sosyal kurumlar içinde, yetim ve terk edilmiş çocukların korunduğu ve her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı yetimhaneler yer almıştır (İnanç, 2003).

Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar konusu, yüzyıllar boyunca hayırsever kişiler tarafından kurulan vakıfların hizmet alanı içinde kalmış, devletin koruyucu yardım ve müdahalesine gerek duyulmamıştır. Çeşitli vakıflar aracılığıyla, özellikle bazı Osmanlı hükümdarları tarafından kurulan yetimhaneler vasıtasıyla bir kısım kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların korunması konusunda dini emirlerin ve şefkat duygularının gereklerine uygun hizmetler yapılmıştır (Fer, 1970).

Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren hukuk ve eğitim alanındaki yenileşme hareketleri, Avrupa'dan etkilenmeler ve Osmanlı aydınlarının çabalarıyla, vakıfların yanı sıra devletin de korunması gereken çocuk konusuna el attığı ve bazı kurumlar oluşturmak üzere harekete geçtiği görülmektedir (Uluğtekin, 2001). Tanzimat'ın ilanından sonra yetim çocukların haklarının ve mallarının korunması amacıyla yeni kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 1851 yılında kurulan Eytam Nazırlığıdır. 1860'lı yıllarda Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından ıslahhaneler, 1872'de Darüşşafaka, 1903'te Darülhayr-ı Ali, 1915'te Trablusgarp ve Balkan savaşlarında babalarını kaybeden çocukların korunması amacıyla Darüleytamlar ve ilk kuruluş tarihi hakkında kesin bir anlaşma olmayan (1908, 1917, 1921 gibi) Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur (İnanç, 2003). Aşağıda bu gelişmeler genel olarak ele alınmaktadır.

Eytam Nazırlığı

Yetim mallarının korunması ve kullanımlarıyla ilgili şikayetlerin artması üzerine Osmanlı Devleti birtakım düzenlemeler yapma gereği duymuştur. Bu amaçla Eytam Nezaretinin kurulması kararlaştırılmış ve nizamnamesi (tüzük) yayınlanmıştır. Bu nezaret Şeyhülislamlık makamına bağlı olarak 31 Aralık 1851 tarihinde kurulmuştur (Çanlı, 2003).

Eytam nizamnamesi ile, yetim mallarının korunması ile ilgili uygulamalar yeni bir düzene kavuşturulmuştur. Bu nizamnameye göre, Eytam Nezareti devletin ilgili diğer birimleriyle iş birliği içinde çalışarak, yetim kalanların mallarının korunması için dönemin şartlarına uygun olarak çalıştıracaktır. Malların korunması ve işletilmesi sırasında yetimin menfaati kesin olarak korunacak, çocuk olgunluk yaşına geldiğinde de gerekli muhasebesi yapılarak, bütün malı mülkü kendisine eksiksiz olarak teslim edilecektir. Daha sonraları yetim mallarının korunması amacıyla çeşitli nizamnameler de çıkarılmıştır (Yazıcı, 1994).

Islahhaneler

Mithat Paşa (1822-1884), valilik yaptığı yerlerde küçük yaştaki Müslüman ve Hıristiyan çocukları için eğitim öğretime başlangıcın ilk kademesi olmak üzere, mahalle mektepleri açtığı gibi kimsesiz çocuklar için de ıslahhaneler kurmuştur. Mithat Paşa'nın ıslahhaneleri kumasında kimsesiz çocukların, sokaklarda bakımsız ve terbiyeden mahrum, kötü huylar edinerek ileride hapishanelere düşmelerini önlemek fikri önemli olmuştur. Islahhanelerde beş altı yaşlarından büyük 12-13 yaşlarından küçük çocuklar beslenip barındırılmış, giydirilmiş, okuyup yazma, bazı temel

matematik hesapları öğretilmiş, her çocuğun dinine göre Müslüman veya Hıristiyan hocaların gözetiminde birer sanat sahibi olarak yetiştirilmeleri sağlanmıştır. Ülkemizde bir bakıma sanayi ve sanat okullarının başlangıcı sayılabilecek ıslahhanelerde verilen eğitim halkın da ilgisini çekmiş ve halk kendi çocuklarını da buraya vermek istemiştir. ıslahhaneler yalnız yetim çocuklar için kurulduğundan başlangıçta bu istekler kabul edilmemiş ancak zamanla ücret karşılığında ana babası olan çocuklar da kabul edilmeye başlanmıştır (Yazıcı, 1994).

ıslahhaneler daha çok ıslahhane sandıklarında toplanan yardımlarla açılmıştır. ıslahhanelerin cari giderleri, döner sermaye gelirleri yanında mal varlığı kendilerine tahsis edilen bağ, bahçe, han, ev, değirmen vb. emlak ile bazı resmi işlemlerden alınan yüzdelerle karşılanmıştır (C. Öztürk, 2005).

Darüşşafaka

Tanzimat ve ıslahat fermanlarından sonra Osmanlı'nın sosyal hayatında hızlı değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemlerdeki sosyal alanı etkileyen köklü değişiklikler eğitim sistemine de yansımıştır. Geleneksel eğitim kurumlarının yanında tamamen batılı tarzda yeni okullar açılmaya başlanmıştır. Darüşşafaka da bu ilk ve modern eğitim kurumlarından birisidir. Darüşşafaka, modern bir eğitim kurumu olmasının yanında öksüz, kimsesiz, fakir çocuklara özgü olması, Osmanlılarda bir derneğin himayesinde kurulan ilk parasız özel okul olması nedeniyle önemlidir. Darüşşafaka'nın temelleri Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye (İslam Okutma Kurumu) adlı derneğin kuruluşuyla atılmıştır (Koç, 2003).

Darüşşafaka'nın kurulmasında Ermeni, Rum ve Yahudilerin kilise ve cemaatlerinin yardımlarıyla açtıkları okulların önemli etkileri olmuştur. Bu okullardan çıkanların hayat ve ticaret alanında iyi mevkiiler edindiklerini gören bir kısım Müslüman aydınlar tıpkı onlar gibi fakir Müslüman çocuklarını okutmak ve onlara hayatta gerekli bazı şeyleri öğretmek istemişlerdir (Ergin, 1977).

Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye kurucuları, yetenekli ve yoksul kız ve erkek Müslüman çocuklarına daha yüksek düzeyde eğitim ve öğretim olanakları sağlayabilmeyi amaçlamışlardır. Paris sefaretinden İstanbul'a gelerek cemiyete katılan Sakızlı Esat Paşa, Fransa'da gördüğü asker yetimlerinin eğitimine özel bir okulun planlarını, programını, ders kitaplarını, hatta öğrenci giysilerini örnek olarak getirmiştir. Esat Paşa'nın bu önerileri cemiyet üyelerince benimsenerek Darüşşafakatü'l İslamiyye adıyla okulun kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Okul için gerekli arsa devrin Padişahı Sultan Abdülaziz'in bağışlarıyla satın alınmış, okul binasının

projesi ise Dolmabahçe Sarayı'nın mimarı Balyan Efendi tarafından hazırlanmıştır. 17 Haziran 1873'de yapımı bitirilen okulda 28 Haziran 1873'de derslere başlanmıştır. Yapım sürerken 3 Ocak 1873'de okulun adı Darüşşafaka olarak değiştirilmiş ve ilk mezunlar 1881 yılında verilmiştir (Darüşşafaka Cemiyeti, 2006).

Darüşşafaka'nın ilk kuruluş ve gelişim devresinde (1873-1894) derslerin çoğu askeri okulların seçkin öğretmenleri tarafından verilmiştir. Mali sorunlar nedeniyle zamanla okulda huzursuzluklar baş göstermiş ve cemiyetin faaliyetleri II. Abdülhamit tarafından yasaklanmış (1894-1903), bir ara okul Maarif Nezaretine bağlanmış (1903-1908) ve II. Meşrutiyet öncesi okulda eğitim kesilme noktasına gelmiştir. II. Meşrutiyet döneminde okul ve dernek üyeleri bir araya gelerek okuldaki eğitimi canlandırmışlardır. Cumhuriyetin ilanından sonra okul Darüşşafaka Lisesi adını almıştır. Savaşlar da Darüşşafaka'yı oldukça olumsuz şekilde etkilemiş; bir kısım göçmenlerin okulda barındırılması nedeniyle okulda dersler yapılamamış, çoğu subay olan öğretmenlerin cepheye gitmesi nedeniyle dersler aksamıştır (Koç, 2003).

Uzun yıllar boyunca yaşanan bütün sıkıntılara, değişen devir ve koşullara rağmen Darüşşafaka bugün de Türk eğitim öğretim örgütünün önemli bir kurumu olarak kimsesiz ve yetim çocukları yetiştirmeye devam etmektedir. Darüşşafaka Cemiyeti tarafından yönetilen ve finanse edilen bu kurum, kız ve erkek başarılı öğrencileri sınavla seçerek alan bir okul durumundadır (Akyüz, 2000).

Darülhayr-ı Ali

Osmanlı devletinde 19. yüzyılın son yıllarında Darülhayr, Darüleytam gibi kurumlar gündeme gelmeye başlamıştır. Bunların gündeme gelmesinde 1890 Ermeni olayları ve sayıları binlerle ifade edilen Ermeni yetimleri sorununun bir uluslararası politika malzemesi haline dönüşme ve böylece Osmanlı Devleti üzerindeki dış baskının artması tehlikelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. II. Abdülhamit yönetimi, Anadolu'daki Ermeni yetimlerine yönelik misyonerlerin faaliyetlerini engellemek amacıyla, devlet tarafından yetimhaneler açılmasını ve buralarda her sınıf halkın çocuklarının kendi milliyet ve dinlerini koruyacak şekilde yetiştirilmesini istemiştir. Bu amaçla çeşitli vilayetlerden misyonerlerin elinde bulunan ve kimsesi bulunmayan yetimlerin İstanbul'a getirilmesi düşünülmüştür. Ancak gerek İstanbul'da gerekse diğer vilayetlerde büyük bir darüleytam kurulmasının maddi zorlukları ortaya çıktıkça Sultan Abdülhamit daha küçük bir projeye (Darülhayr-ı Ali) yönelmiştir (Özbek, 1999).

İlgili yönetmeliğe göre, Darülhayr-ı Ali'ye kabul edilecek çocuklarda geçimlerini sağlayamayacak durumda olmak, 10 yaşından büyük olmamak, bulaşıcı hastalığa

sahip olmamak, bünye olarak sanat icra etmeye uygun olmak gibi özellikler aranmıştır. Okul idaresi, hiçbir öğrenciyi doğrudan doğruya okula alma yetkisine sahip olmayıp, başvuracak öğrencilerden gerekli şartları taşıyanlar, Maarif Nezareti tarafından seçilip okula gönderilmişlerdir (C. Öztürk, 1999).

Darülhayr-ı Ali, Osmanlı Devleti'nin korunmaya muhtaç çocukları koruma altına alma düşünce ve politikasını yansıtmaya bakımından oldukça önemlidir (C. Öztürk, 1999). 1903 yılında II. Abdülhamit'in tahta çıkışının yıldönümü kutlamalarında açılışı yapılan bu kuruluş doğrudan Abdülhamit'in girişimiyle kurulmuş ve Hazine-i Hassa'dan mali olarak desteklenmiştir. Buraya öğrenci alımlarında Abdülhamit bizzat müdahil olmuştur. Darülhayr-ı Ali'nin "müslüman yetimlerin ve kimsesiz çocukların durumuyla bizzat ilgilenen ve onları himayesi altına alan sultan" imajının güçlendirilmesine hizmet ettiği söylenmektedir. Darülhayr-ı Ali Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle 1909 yılında kapatılmıştır (Özbek, 1999).

Darüleytamlar

Kimsesiz, yetim çocukların devletçe korunmasını ve eğitilmesini amaçlayan ilk önemli adım Meşrutiyet döneminde Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) tarafından Darüleytamların kurulmasıdır (Fer, 1970). Bu kuruluşların ortaya çıkmasında savaşlar sonucunda çok sayıda çocuğun babasız kalması, göçmen ya da mülteci olarak ülke topraklarına gelmiş olması önemli rol oynamıştır. Özellikle şehit çocuklarının korunması ve eğitimi için ülkenin çeşitli yörelerinde acil olarak Darüleytamlar açılmaya başlanmıştır. Darüleytamlar evlad-ı şüheda vergisiyle desteklenmiştir. 2 Nisan 1917'de çıkarılan bir kanunla (Darüleytamlar Müdüriyeti Umumiyesi Teşkilî ve Müteferriatı Hakkında Kanun) Darüleytamların mali kaynakları ve verecekleri bakımın nitelikleri tanımlanmıştır. Bu kanuna göre Darüleytamlar Maarif Nezaretinde katma bütçeli tüzel kişiliğe sahip bir genel müdürlükte toplanmış; buralarda tarım ve sanat öğretimi yapılması hükme bağlanmıştır (Uluğtekin, 2001).

Darüleytamlar binlerce çocuğa hizmet vermiştir. Büyük ilgi gören Darüleytamlar hakkında gerek basında gerekse Meclis-i Mebusan'da zaman zaman tartışmalar yaşanmıştır. Darüleytamlar çeşitli aşamalardan geçerek Cumhuriyet döneminde de varlıklarını devam ettirmişlerdir (Okay, 1999). Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin kurulmasıyla Darüleytamlar Eğitim Bakanlığından alınarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanmıştır. Darüleytamların gelirleri ise bakanlık bütçesinden ayrılacak yardımlar, belediye ve özel idare bütçelerinden ayrılacak

ödenekler, dışarıdan yapılacak bağışlar ve kurumun çalışmalarından elde edilen gelirlerden oluşmaktadır (Fer, 1970).

Bir süre Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında kalan Darüleytamlar daha sonra tekrar Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 1926 yılında adları “şehir yatı okulu” olarak değiştirilen Darüleytamlar aynı yıl kapatılmıştır (Erkan ve Erkan, 1987).

Darüleytamlar belli bir süre için ihtiyacı karşılamış fakat her yeni açılan şube kısa sürede dolmuştur. Darüleytamlar ile ilgili tartışmaların yoğunlaşması ve bunların ihtiyacı karşılayamayacak duruma geldiğinin kabul edilmesi sonucunda yeni, daha düzenli ve daha az çocuğa daha kaliteli hizmet vermesi düşünülen bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç ve düşünceler bir Himaye-i Etfal girişimini ortaya çıkarmıştır (Okay, 1999).

Özellikle birinci dünya savaşı yıllarında, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerinin son derece olumsuz olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde bir çok Ermeni çocuk Müslüman aileler yanına ve Darüleytamlara yerleştirildiği gibi yine çok sayıda Müslüman çocuklar da misyonerlerin yetimhanelerine yerleştirilmiştir (Başyurt, 2006).

Himaye-i Etfal Cemiyeti

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ilk kuruluş yılı hakkında ortak bir anlaşma yoktur. Her ne kadar Himaye-i Etfal Cemiyeti denince akla 1908 yılında Kırklareli'nde yerel olarak kurulan cemiyet, 1917 yılında İstanbul'da kurulan cemiyet ve 1921 yılında Ankara'da kurulan cemiyet akla gelse de bunların dışında özellikle kadınların etkili olduğu Çocuk Esirgeme Derneği ve Himaye-i Etfal adlarını kullanan dernekler de kurulmuştur (Akbaşrak, 1988; Şahin, 1997, Okay, 1999; Sarıkaya, 2003).

Kırklareli'nde yerel olarak kurulan (1908) cemiyet çalışmalarını Balkan Savaşlarına kadar sürdürmüştür. Bu cemiyet 1917 yılında İstanbul'da genel bir tarzda oluşturulan Himaye-i Etfal Cemiyeti ile birleşmiştir. Çeşitli şubeler açan bu cemiyet bir padişah iradesiyle kamu yararına çalışan cemiyet olarak kabul edilmiştir (Akbaşrak, 1988).

İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti, savaş yıllarında olduğu gibi Mondros Mütarekesinden sonra da çocukların sahiplenilmesi ve korunmasında gayretle çalışmıştır. Cemiyet, kimsesiz çocukların beden ve ruh sağlıklarını korumak ve gereken tedavilerini yapmak konusunda ülkenin mevcut şartlarında başarılı çalışmalarda bulunmuştur (Sarıkaya, 2003).

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bazı üyelerinin girişimleriyle 30 Haziran 1921'de aynı isimli bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Bu yeni cemiyetin

nizamnamesi İstanbul'daki cemiyetin nizamnamesine oldukça benzemektedir ve kurucuları arasında asıl cemiyette çalışanlar da bulunmaktadır. Bundan dolayı bu yeni cemiyet eskisi tarafından kendi içinden çıkan bir kuruluş olarak görülmüştür. Ancak Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul'daki cemiyeti adeta yok saymıştır. Bu iki cemiyetin bir araya getirilmesi düşünülmüş ancak Ankara'nın İstanbul'a olan soğuk ve mesafeli tavrının Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne de yansmasıyla bu sağlanamamıştır. Savaşın zor şartlarında kimsesiz çocukları barındırmak amacıyla kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti bütün olumsuz koşullara rağmen eğitimden sağlığa kadar çeşitli alanlarda faaliyet göstermiş, uluslararası platformlarda kendine yer bulmuş, Ankara'da aynı adla kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinden belki de İstanbul'da olması nedeniyle beklediği ilgiyi görememiş ve 1923 yılındaki genel kurulundan sonra yeni bir genel kurul yapamadan tarihe karışmıştır (Okay, 1999).

Görüldüğü gibi, özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sorunlara devlet el atmaya başlamıştır. Bu sorunları toplumların yapılarında meydana gelen değişmelerin ve savaşların büyük oranda etkilediği söylenebilir. Sorunların çözüm yollarında ise Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan da etkilendiği görülmektedir.

CUMHURİYET SONRASI DÖNEM

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sorunlar ve bu sorunlara yaklaşım biçimleri Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da değişik şekillerde devam etmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu) çalışmalarını geliştirmiş, doğrudan korunmaya muhtaç çocukları ele alan kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu

Daha önce de belirtildiği gibi, İstanbul'da kurulan ve çeşitli illerde de şubeleri bulunan Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını sürdürürken Türkiye Büyük Millet Meclisinin bazı üyelerinin de girişimleriyle 1921 yılında Ankara'da yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Bu iki cemiyetin birleşmeleri gerçekleşmeyince İstanbul'daki cemiyet 1923 yılında son bulurken, Ankara'daki cemiyet ileriki yıllarda (1934) adını Atatürk'ün önerisiyle "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" olarak değiştirip yoluna devam etmiştir.

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulmasında masonların etkili olduğuna dair düşünceler de bulunmaktadır. Bu düşüncelerin arkasında kurucularından bazılarının

mason olduklarına dair iddialar yer almaktadır (Şahin, 1997; Okay, 1999; Çavuşoğlu, 2005).

Bir sivil toplum örgütü olan Çocuk Esirgeme Kurumu'nun, örgütsel yapısı ve çalışmaları incelendiğinde özellikle ilk 25 yılında devlet kurumlarıyla yoğun bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Kurumun kurucuları ve ileriki yıllardaki yönetici ekibine bakıldığında milletvekilleri, bürokratlar ve emekli askerlerden oluşan bir grupla karşılaşılmaktadır (Acar, 2005).

Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulmasında her ne kadar kimsesiz ve yetim çocuklar konusu etkili olmuşsa da kurum bütün çocukların hayat ve hukukunu korumayı amaçlamıştır (Çavuşoğlu, 2005, 44). Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu), çocuk yuvaları, aşevleri, talebe sofraları, muayenehaneler, doğumevleri, sıhhi banyolar, çocuk bahçeleri, çocuk kütüphaneleri açarak çocuklarla ilgili birçok çalışmayı yürütmüştür. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuk bayramı ve çocuk haftası kutlamalarıyla çocuk konusunun önemini sürekli gündemde tutmuştur (SHÇEK, 2005a).

Çocuk yuvaları, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun önemli bir hizmet yeri olmuştur. Ankara'da Hacımusa mahallesinde kiralanarak açılan ilk çocuk yuvasının yetersiz olması nedeniyle, 1925 yılında Keçiören'de bulunan Atatürk Çocuk Yuvasına taşınmıştır. Kurum daha sonra çeşitli il ve ilçelerde örgütlenerek yuva hizmetlerini yürütmüştür. Yuva hizmetleri zamanla Çocuk Esirgeme Kurumu ismiyle bütünleşerek devam etmiştir. Kurumun il ve ilçe örgütleri yerel kaynaklar yardımıyla ülkenin değişik yerlerinde çocuk yuvaları açmışlardır (Çetin ve Çavuşoğlu, 2006).

Çocuk Esirgeme Kurumunun gelirlerine bakıldığında bunların şunlardan oluştuğu görülmektedir: Devlet yardımları; yurtiçi ve yurt dışından toplanan bağışlar; kurumun gayri menkullerinden elde edilen gelirler; Kavacık ve Bartın içme suyu ve gazoz gelirleri; kurban, zekat ve fitre gelirleri, kurum tarafından bastırılan şefkat pulları; eşya piyangoları; balo, gösteri ve eğlenceler; yarış ve sergiler; üyelere toplanan aidatlar (Acar, 2005; Çavuşoğlu, 2005).

Çocuk Esirgeme Kurumu zamanla etkili olamamak, sistemsizlik, lükse kaçmak, kayırmacılık, yolsuzluk gibi nedenlerden dolayı eleştirilmeye başlanmıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu, 12 Eylül 1980'den sonra faaliyetleri engellenip kapatılıncaya kadar, yönettiği çocuk yuvaları aracılığıyla, önemini uzun yıllar korumuştur. Devlet tarafından özellikle başlangıçta desteklenmiş olsa da bu kurum halkın katılımına dayanan saygın bir sivil toplum örgütü olmuştur. Dünyada çocuk haklarını izleme açısından sivil toplum

örgütlerinin önem kazandığı bir dönemde Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kapatılmasının ve çocukların korunması konusunun tümüyle devletin tekeline bırakılmasının isabetli bir karar olmadığı düşünülmektedir (Uluğtekin, 2001).

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kaldırılıp 24.5.1983 tarihinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün kurulması, Çocuk Esirgeme Kurumu açısından bazı tartışmalar ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmaların özünü, Atatürk'ün mirası durumundaki bir kurumun, özel hukuk hükümlerine tâbi iken devletleştirilmesinin doğru olup olmadığı oluşturmuştur (Çengelci, 1996).

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunlar ve Koruma Birlikleri

Korunmaya muhtaç çocukların bakılıp yetiştirilmeleri amacıyla çıkarılan ilk kapsamlı özel kanun, 27 Mayıs 1949 tarihli ve 1950 mali yılından itibaren uygulanmaya başlanan 5387 sayılı kanundur. Bu kanunla korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler Milli Eğitim Bakanlığı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na verilmiştir. Buna göre 0-6 yaş arası çocukların bakılıp yetiştirilmelerinden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 7-18 yaş arası çocukların bakılıp yetiştirilmelerinden de Milli Eğitim Bakanlığı sorumlu olmuştur. Bu çocukların, adı geçen bakanlıklar tarafından kurulan ve idare edilen çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarında bakılıp yetiştirilmeleri sağlanmıştır (Pamir, 1966).

Bu kanuna ilişkin ilk çalışmalar, 1940'lı yılların ortalarında başlamıştır. Bu yıllarda var olan gönüllü çabalara karşın suça sürüklenen, sokağa düşen, dilenci ve muhtaç çocukların sayılarında hızlı artışlar olmuştur. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Avrupa'dan etkilenmeler ve en önemlisi iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'nin sosyal devlet oluşturma yönündeki çabaları, çocukların korunması konusunun özel bir kanunla ele alınması gereğini ortaya çıkarmıştır (Uluğtekin, 2001).

Uygulamada 5387 sayılı kanunun yarattığı çeşitli sorunları gidermek amacıyla, 1957 yılında bu kanunun yerine 6972 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. 6972 sayılı kanun, yürürlükten kaldırıldığı 1983 yılına kadar olan 26 yıllık süre içerisinde, kimsesiz ve korumasız çocuklara götürülen hizmetlerin temel dayanağı olmuştur (Çengelci, 1998). Bu kanun temel felsefe olarak yerel yönetimleri yetkili kılmayı hedeflemiş ve çocuk koruma hizmetlerini yerel yönetim birliklerine vermiştir (Çengelci, 1996).

Korunmaya muhtaç çocukları 6972 sayılı kanun beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup ana ve babasız; ana ve babası belli olmayan; ana ve babası tarafından terk edilen; ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa, dilencilığe, alkollü içkileri veya

uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklar olarak tanımlamıştır (Madde 1).

Bu kanuna göre devlet, belediye, zabıta memurları veya muhtarlar korunmaya muhtaç bir çocuğun varlığını haber alınca mahallin en büyük mülkiye amirine durumu bildirirler. Mülkiye amiri hazırlattığı evrak ile birlikte sulh mahkemesine müracaat eder ve çocuk hakkında korunma kararı ister. Hakkında korunma kararı alınan çocuk, 0-6 yaş arasındaysa Sağlık Bakanlığı'na bağlı çocuk bakım yurtlarına; 7-18 yaş arasındaysa Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yetiştirme yurtlarına yerleştirilir (Gürel, 1970).

Bu kanun kapsamına giren çocukların bakılması ve korunması görevleri, esas olarak belediyeler ile il özel idarelerinin ortaklaşa kurdukları koruma birliklerine verilmiştir. Çocukları Koruma Birlikleri her ilde kurulabildiği gibi; İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının uygun göreceği illerde ortaklaşa da kurulabilmiştir. Birlikler korunmaya muhtaç çocuklar için bakım ve yetiştirme yurtları açıp işletebilmişlerdir. Harcama yetkisine sahip olan bu birlikler kendi personelini kullanabilmiş ve gerekli hizmetleri planlayabilmiştir. 0-6 yaş arasındaki çocukların bakım ve korunması için Koruma Birlikleri'ne gerekli ödenek Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yollanmıştır. Ayrıca sağlık ve sosyal hizmet görevlilerinin atanması ve maaşlarının ödenmesi, çocuk bakım yurtlarıyla ilgili mevzuat çalışmaları, bu kuruluşların denetlenmesi görevleri de bu bakanlığın görevleri arasında yer almıştır. 7-18 yaş arasındaki çocukların bakım ve korunmasını sağlamak amacıyla Koruma Birliklerine gerekli ödenek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından aktarılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerekli eğitici personeli atamak, bilimsel rehberlik yapmak, gerekli yönetmelikler hazırlamak gibi görevleri de olmuştur (Çengelci, 1998).

Koruma Birlikleri, hizmet binalarının yetersizliğinden dolayı Çocuk Esirgeme Kurumu'nun binalarından yararlanmışlardır. Yani haklarında korunma kararı alınan çocuklardan bazıları Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yuvalarına yerleştirilmiştir. Ancak bunun karşılığı olan ücretler Çocuk Esirgeme Kurumuna düzenli bir şekilde ödenmemiştir (Acar, 2005).

Kanuna göre, Belediyeler ve Özel İdareler yıllık bütçelerinin %1 tutarındaki oranını çocuk koruma amacıyla açılan bir hesaba yatırmak durumunda kalmışlardır. Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları ayrı ayrı, bütçelerine en az belediye ve özel idarelerin fona yatırdıkları miktar kadar pay koymak zorunda olmuşlardır. Bu

kaynaklardan sağlanan paralarla çocukların bakımı sağlanmaya çalışılmıştır (Gürel, 1970).

Görüldüğü gibi 6972 sayılı kanun belediyelere, il özel idarelerine, Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıklarına çeşitli sorumluluklar vermiştir. Ayrıca bu dönemde Çocuk Esirgeme Kurumu'nun varlığı da devam etmektedir ve işin gönüllülük boyutu da bulunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetlerin bu şekilde çok başlı bir görünüm arz etmesinin birçok bakımdan eleştiri konusu olduğu görülmektedir. Örneğin, bununla ilgili bir açıklama şöyledir:

...Bu hizmet; mahalli belediyeler özel idareler, ilgili bakanlıklar tarafından müştereken görülür. Kısacası, dört beş başlı bir idaredir. Mahalli ve merkezi idarelerin hizmetleri birbirine karışmış bir tekrarlardan ibarettir. Maliyet yüksektir. Karışanı çoktur... Bu gün bizdeki durum; bir dağınıklık arzeder. Kamu kuruluşları, gönüllüler ayrı ayrı bir şeyler yaparlar... Türlü dernek temsilcileri daima rahatsız eder şahısları... Kurulmuş bulunan birkaç kimsesiz çocuk müessesesi halkın merhamet hislerini istismar eder bir teşhir merkezi haline getirilmiştir... Korunmaya muhtaç çocuklar dâvası ne sosyetenin fantezisi, ne belirli bir zümrenin his ve heves konusudur. Ne politikacının basamağı... bu mesele milli bir memleket davasıdır... Devletin kudretli elinde derlenip toparlanıp yörüngesine konulmalıdır artık...(Tülay, 1966, 12-13).

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun o zamanlardaki Genel Başkanı olan Emin Halim Ergun ise şöyle demektedir (Ergun, 1966, 9):

Koruma Birlikleriyle çok yakın teması olan bir Derneğin başı olarak bunu ifade etmek benim için bir borçtur. Önemi belirtmeye çalıştığım çocukların korunması konusunu tek bir idareye bağlamak ve iyi niyetlerine rağmen bu konuda bilgileri olmayan ehliyetsiz ellerden bu işin kurtarılmasının zamanı geçmektedir.

Aksoy (1962, 187-188) ise devletin, özel idarelerin ve belediyelerin çocuk davasının büyüklüğü ve önemi karşısında ayırdıkları para ve personelin çok yetersiz olduğunu belirttiikten sonra şunları söylemektedir:

Çocuk davasının halledilebilmesinin ilk şartı bu davaya bir sahip bulmak ve bir tek sahip bulmaktır. Birkaç sahibi olan bir sosyal dava, fiilen sahipsiz demektir. Hele çocuğun korunması gibi, pek çok safhaları olan ve ancak bir muameleler serisi sonunda çözülebilen bir mesele... Mülkiye amiri, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, emniyet makamları, Belediye amir ve memurları gibi çeşitli görevlilerin karıştığı bir işi, hiç bir memur ve makam kendisinin gerçek vazifesi saymamakta ve işi başından sonuna kadar takip etmediğinden, bunun manevi ve hukuki sorumluluğunu duymamakta ve taşımamaktadır... Şu halde davanın çıkar yolu, korunmaya muhtaç çocuğu... kendi ayakları üzerinde durabilir bir hale gelinceye kadar koruyan, bağımsız ve tam bir Teşkilât kurmaktır (Aksoy, 1962, 187-188).

Yaşar (1963, 22-23) da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Genel Müdürü olarak benzer tespitlerde bulunmaktadır:

Son defa çıkarılan 6972 sayılı kanun bütün iyi niyetlere rağmen, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını, Milli Eğitim Bakanlığını ve mahalli idareleri bu konuda görevlendirmiş olmasına rağmen, maalesef bu kanun iyi tatbik edilememiş ve çocuklar üç başlı bir idareye tabi tutulmuşlardır. Esefle söylemek icabederki; çocukları korumak maksadıyla kurulan müesseseler başsız kalmışlar, ilgili Bakanlıkların, Belediyelerin, Özel İdarelerin ilgisi ise bir türlü istenilen dereceye ulaşamamıştır. Buna maalesef kalifiye elemanın bulunmayışı da eklenirse, kanunun arzuladığı gayeye ulaşamadığı anlaşılır (Yaşar, 1963, 22-23).

Gökçe de (1971) 6972 sayılı kanunun bir önceki 5372 sayılı kanunda görülen aksaklıkları tam olarak gideremediği gibi yeni bir takım boşlukları ve yetersizlikleri de beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Fer (1970) ise gerekli insan gücü sağlanmadıkça, konuyla ilgili araştırmalar yapılmadıkça, sorunların çözümü koordine bir plana bağlanmadıkça, kanunların değiştirilmesinin sadece şikayet konularını değiştireceğini fakat şikayetleri ortadan kaldırmayacağını ifade etmektedir. Çocuk koruma hizmetlerinin mahalli birliklere bırakılması, sağlık ve eğitim yönünden ilgili iki bakanlığın sadece mali yardım ve teknik kadro yardımında bulunması, kağıt üzerinde parlak gözükse de sebeplere bakılınca başarı getirecek sanılmıştır. Kurulan yerel birliklerle halkın ilgisinin artması ve işbirliğinin sağlanması düşünülmüştür. Ancak 6972 sayılı kanunun uygulamaları beklenen sonuçları vermemiştir (Fer, 1970).

...Memlekette bütün sosyal hizmetler gibi, çocuklara yönelmiş sosyal hizmetler de ancak merkezi bir plan disiplini içinde başarıya ulaşabilir. Böyle bir plan tatbikatı da sadece kanunları değiştirmeyi değil, fakat araştırmacı, planıcı, eğitimci, psikolog çeşitli uzmanların koordinasyon içinde çalışmasını gerektirir. Burada mühim olan nokta çocuk korunması mevzuunu dar ve müstakil bir konu olarak ele almamak, onu çerçeveleyen bütün diğer sosyal problemlerle birlikte tedbirlere bağlamak, bu bakımdan da bu hizmeti, mahalli idarelerin elinden alarak merkezi bir idare içinde ve gönüllü teşekküllerin de işbirliğini sağlayacak ve en müessir seviyeye çıkaracak bir koordinasyona kavuşturmadır... (Fer, 1970, 40).

Coşkun ve diğerleri (1970) tarafından yapılan bir araştırmada da, çocuk bakım ve yetiştirme yurdu yöneticileri, kurumların tek elden yönetilmemesini en önemli sorun olarak görmüşlerdir. Bunu mali yönden harcamaların çok kısıtlı olması sorunu izlemiştir.

Görüldüğü gibi, temelde yerel yönetimleri yetkili kılmayı hedeflemiş olan 6972 sayılı korunmaya muhtaç çocuklar kanunu özellikle iyi uygulanamama, çok başlı idare gibi yönlerden eleştiriler almıştır. Bunun yanında, ilgili kurumların gerekli maddi

ödemeleri düzenli ve yeterli olarak yapmadıkları da anlaşılmaktadır. Sosyal hizmetler, tıp, eğitim, psikoloji gibi alanlardaki gelişmelere paralel olarak korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetlerde nitelikli personel tartışmalarının da yaşanmaya başladığı söylenebilir.

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetleri etkileyen önemli bir gelişme de 1959 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün kurulması olmuştur. Bu enstitü, 7355 sayılı kanunla tüm alanlarda sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik öneriler getirmek, bu alanda eğitim ve araştırma yapmak üzere kurulmuştur. Tüm sosyal hizmetlerden sorumlu olmak üzere 1963 yılında ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuş ve görevini 1983 yılına kadar sürdürmüştür (Akyüz, 2000, 442).

Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün kurulmasından sonra 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Bu Akademi, alanla ilgili uzman meslek elemanları yetiştirmeye başlamıştır. 1967’de ise Hacettepe Üniversitesi’ne bağlı Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler bölümü açılmıştır. Ancak bu bölüm YÖK’ün kurulmasıyla 1983 yılında kapatılmış ve Sosyal Hizmetler Akademisi’ne katılmıştır. Akademi, Hacettepe Üniversitesine bağlanarak Sosyal Hizmetler Yüksekokulu adını almıştır. 2006 yılında ise Yüksekokul Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde bir bölüme dönüştürülmüştür (<http://www.shy.hacettepe.edu.tr/turkce/html/anaframe.htm>).

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetlerin yönünde meydana gelen değişmelerde ve 6972 sayılı kanuna yapılan eleştirilerde bu gelişmelerin önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Çünkü bu gelişmelerle beraber korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetlerin, hayırsever ve duygusal yaklaşımlardan çok bilimsel temellerle ele alınması gerekliliği üzerinde durulmaya başlanmıştır.

Yaşanan bütün bu sorunlar ve tartışmalar sosyal hizmetlerin ve dolayısıyla çocuk koruma hizmetlerinin tek elde toplanması fikrini güçlendirmiş ve böylece merkezi bir yapılanmaya doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Ayrıca Türkiye’de Ordu’nun 1980 yılında ülke yönetimine el koymasının ardından, Mili Güvenlik Kurulu’nun 1981 yılında aldığı bir kararla bir sivil toplum örgütü olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu feshedilmiştir.

Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, illerde bulunan “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri” ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun kaldırılmış olmasıyla birlikte, bunların yerine 24.5.1983 tarihinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu’yla yeni bir kamu hukuku tüzel kişisi olan ve tamamen farklı bir örgüt yapısına sahip “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” kurulmuştur (Çengelci, 1996).

SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU DÖNEMİ

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), mevcut sosyal hizmet kurumlarının çağdaş ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmek suretiyle oluşturulmuş yeni bir bileşimi olarak ortaya çıkmıştır. SHÇEK’in kurulmasını sağlayan 2828 sayılı SHÇEK kanunu, başta çocuklara yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardım karakterli diğer sosyal hizmetler olmak üzere, temel sosyal hizmetleri birleştirmiştir (Çengelci, 1998, 35). Bir genel müdürün yönetiminde merkez ve taşra teşkilatından oluşan SHÇEK, önce Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. 1989 yılında ise Başbakanlığa bağlanmıştır. Ardından 2002 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlanan kurum, 2003 yılında tekrar Başbakanlığa bağlanmıştır (Tatlıbal, 2004). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla birlikte SHÇEK de kapatılmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin SHÇEK Kanunu’yla, yerel yönetim birimlerinin sorumluluğundan SHÇEK Genel Müdürlüğü’ne verilmesiyle hizmetlerin tek elden ve merkezden planlanmasının ve denetlenmesinin olanaklı hale geldiği ifade edilmektedir (Akyüz, 2000, 447). Yeni doğmuş bebekten asırlık yaşlıya kadar çocuk, genç, engelli, kadın, yaşlı vb. binlerce kişiye hizmet veren SHÇEK’in korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetleri esas olarak koruyucu ve önleyici hizmetler yanında aynı nakdi yardımlar, koruyucu aile hizmeti, evlat edindirme hizmeti ve kuruluş bakımı hizmetleri olarak ifade edilebilir. SHÇEK bu hizmetleri merkez örgütü ve onun taşradaki uzantıları yoluyla yerine getirmeye çalışmıştır.

SHÇEK Genel Müdürlüğü; merkezdeki ana hizmet birimleri, danışma, denetim ve yardımcı hizmet birimlerinden, taşrada ise İl Müdürlükleri, İlçe Müdürlükleri ve bağlı kuruluşlardan oluşmuştur. Başbakanlık bünyesinde Devlet Bakanlığına bağlı olan SHÇEK'in üst yöneticisi Genel Müdür'dür. Ayrıca Kurumun teşkilat yapısında "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Danışma Kurulu" adı altında sosyal hizmetlere veya uygulanmasına ilişkin konuları inceleme, görüş ve tavsiyelerde bulunmakla görevli bir kurul yer almıştır. Benzer şekilde illerde de "İl Sosyal Hizmetler Kurulu" bulunmuştur (SHÇEK, 2007, 5).

SHÇEK Kanunu'nun "d" bendine dayanılarak çıkarılan Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği ile korunmaya muhtaç çocukların aileleri veya akrabaları yanında korunmalarını sağlayacak olanaklar getirilmiştir. Bu şekilde çocukların sırf ekonomik nedenlerle aile ortamlarından uzaklaşmalarının önüne geçilmesi düşünülmüştür. Bu yönetmelikte ayni ve nakdi yardımların kullanılmalarında korunmaya muhtaç çocuklara öncelik verilmesi öngörülmüştür (Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği, 1986, R.G. 19235). Yayımlanan bir genelge ile (14.04.2005 tarih 2005/04 no'lu Ayni Nakdi Yardımla Eve Dönüş Genelgesi) çocuklarına yanlarında bakan ailelere verilen yardım miktarı iki kat arttırılmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuklardan durumu uygun olanlar koruyucu aile yanında da bakılmıştır. Koruyucu aile hizmeti, çeşitli nedenlerle aileleri yanında bakımları sağlanamayan çocukların, geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü olarak öz ana baba yerini tutabilecek uygun aile ya da kişiler yanında devlet denetiminde bakımlarının sağlanmasıdır (SHÇEK, 2006, 19).

Diğer yandan konumu hukuksal açıdan uygun olan çocuklar, yine durumu uygun olan çeşitli ailelere evlat edindirilmiştir. Evlat edinme ile, bir çocukla durumu evlat edinmeye uygun bir kişi arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisi kurulmaktadır (SHÇEK, 2006, 22).

SHÇEK döneminde hakkında korunma kararı alınan çocuklara verilen hizmetler büyük oranda çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında yerine getirilmeye çalışılmıştır. Koruyucu aile uygulamasının geliştirilmesine çalışılmış ancak istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Bu yüzden çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları ağırlıklarını korumuştur. Olanaklar ölçüsünde bu kuruluşların ev şeklinde düzenlenmeye başlanıldığı da görülmektedir.

SHÇEK döneminde yaygın olan çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu adlı kuruluşlar günümüzde bulunmamaktadır. En son Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2016 yılı sonu istatistiklerinde altı çocuk yuvası, sekiz yetiştirme yurdu isimli kuruluş olduğu görülürken daha sonraki istatistiklerde çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu isimli kuruluşlar bulunmamaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (AÇSHB) 2018 yılı faaliyet raporunda da 2017 yılında gerçekleştirilen hizmet dönüşümü ile çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının tamamen kapatıldığı ifade edilmektedir (AÇSHB, 2019).

Çocuk yuvaları, 0 -12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak hizmet vermişlerdir (SHÇEK Kanunu, Madde 3). Benzer şekilde yetiştirme yurtları da 13 -18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmelerini ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak hizmet vermişlerdir (SHÇEK Kanunu, Madde 3).

Çocuk yuvalarında Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulu, Sosyal Servis ve ilgili yasalar gereği gerekli diğer komisyon ve kurullar bulunmaktaydı. Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulu; müdür, müdür yardımcısı, sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen, çocuk eğiticisi, doktor, diyetisyen ve hemşireden oluşmaktaydı. Kurulun başkanı müdür, müdür bulunmadığı zaman ise vekilidir. Meslekler arası koordinasyon ve ekip çalışmasını sağlayan koordinasyon ve değerlendirme kurulunun her ay toplanması öngörülmüştür (Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, Madde 6). Benzer şekilde Yetiştirme yurtlarında da Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulu, Sosyal Servis ve ilgili yasalar gereği gerekli diğer komisyon ve kurullar bulunmaktaydı. Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulu, müdür, müdür yardımcısı, sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog, öğretmen, diyetisyen, doktor ve hemşire ile gerekli görüldüğünde çocuk temsilcisinden oluşmaktaydı. Meslekler arası koordinasyon ve ekip çalışmasını sağlayan Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulunun her ay toplanması öngörülmüştür (Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, Madde 6).

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarındaki toplu bakım sıkıntılarını aşmak üzere düşük kapasiteli birimlerle hizmet verilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu dışında "sevgi evi", "çocuk evi" gibi adlar da kullanılmaya

başlanmıştır. “Çocuk evi” adı günümüzde halen kullanılmasına rağmen “sevgi evi” adı İngilizce çevirisinin yanlış anlamlar çağrıştırması nedeniyle terkedilmiştir. Eskiden adı “sevgi evi” olan kuruluşlar günümüzde “çocuk evleri sitesi” adını almıştır. Sevgi evi modelinde (çocuk evleri sitesi), kuruluşlar site içinde villa tipi evlerden oluşturulmakta, bu evlerde yönetici nezaretinde yaklaşık 10 çocuğun bakılması sağlanmaktadır. Çocuk evi modelinde ise çocukların apartman dairelerinde, bir evde yönetici nezaretinde altı-sekiz çocuk kalacak şekilde bakılmaları sağlanmaktadır. Bu modeller yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır (SHÇEK, 2007, 39).

SHÇEK döneminde süreli/kısa süreli çocuk rehabilitasyon kuruluşlarının da oluşturulduğu görülmektedir. Bu kuruluşlar; çocuk ve gençlik merkezleri, koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleridir.

Çocuk ve gençlik merkezleri; birtakım sebepler nedeniyle sokağa sürüklenerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan veya sokakta çalıştırılan çocuk ve gençlerin geçici süreyle rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamayı amaçlayan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (ASPB, 2014). Çocuk ve gençlik merkezleri, 2001-2015 yılları arasında hizmet vermiştir.

Koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri; suça yöneldikleri tespit edilen çocukların davranış bozukluklarını gidermek amacıyla kurulmuştur. Bu kuruluşlarda rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar çocukların geçici süre ile bakım ve korunmaları sağlanmaya çalışılmış, bu süreçte onların aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yatılı sosyal hizmet kuruluşları olup 7–18 yaş kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılmıştır (ASPB, 2014).

Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri; duygusal, cinsel veya fiziksel istismara uğradıkları tespit edilen çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını gidermek amacıyla kurulmuştur. Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinde rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar çocukların geçici süre ile bakım ve korunmaları sağlanmaya çalışılmış, bu süreçte onların aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Bu kuruluşlar da kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (ASPB, 2014).

Koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri 2009-2015 yılları arasında, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri 2010-2015 yılları arasında hizmet vermiştir. Koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon

merkezlerinin kurulmasında 2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanununun da etkisinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu kuruluşların yerini 2015 yılında kurulan çocuk destek merkezlerinin aldığı söylenebilir.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI/AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI DÖNEMİ

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), 2011 yılında 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla birlikte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri sona ermiştir. Bu kurumlarca yapılan faaliyetler ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir (Elmacı, 2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı içinde çocukların korunmasıyla ilgili hizmetlerden sorumlu temel birim Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmuştur.

Türkiye'de 16 Nisan 2017'de yapılan referandum ile Anayasa değişikliği yapılmış, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda hem yasal hem de fiili olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiştir (Turan, 2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesiyle birlikte bakanlıkların örgütlenmelerinde de değişiklikler olmuştur. Bu kapsamda 2018 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) adında yeni bir bakanlık oluşturulmuştur. İlk düzenlemede bakanlığın adı "Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı" iken daha sonra "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" şeklinde değiştirilmiştir. Bu yeni bakanlık içerisinde de çocukların korunmasıyla ilgili hizmetlerden sorumlu temel birim yine Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'dür.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında 2019 yılı itibarıyla koruma altındaki çocuklara hizmet veren yatılı çocuk bakım kuruluşları; çocuk evi, çocuk evleri sitesi ve çocuk destek merkezi olarak ifade edilebilir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2018 yıl sonu istatistiklerine göre; 111 çocuk evleri sitesinde 6 bin 383 çocuğa, 1192 çocuk evinde 6 bin 199 çocuğa, 63 çocuk destek merkezinde bin 632 çocuğa hizmet verilmektedir. Koruyucu aile yanında ise 6 bin 468 çocuk bulunmaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018 Yıl Sonu İstatistikleri).

Çocuk evleri sitesi ile çocuk evleri genel olarak yukarıda SHÇEK dönemi kısmında açıklanmıştı. Bu kuruluşlar günümüzde de varlıklarını sürdürmektedir. Bu kuruluşlar için gerekli mevzuat düzenlemelerinin tam olarak gerçekleştirilemediği söylenebilir. Çocuk destek merkezleri ise 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda 2014 yılında yapılan düzenleme ile tanımlanmış, 2015 yılında Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği yayınlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) 2014 Yılı Faaliyet Raporunda “çocuk destek merkezi” adının kullanılma gerekçesi; suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta yaşayan çocuklara hizmet veren kuruluşların isimlerinin çocukların özelliklerine göre adlandırılmasının olumsuz bakış açlarına yol açması olarak vurgulanmaktadır (ASPB, 2015). Çocuk destek merkezlerinin; daha önce hizmet vermiş olan çocuk ve gençlik merkezleri, koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin hizmetlerini kapsadığı söylenebilir.

Çocuk destek merkezleri; suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumlarına göre ayrı ayrı yapılandırılmıştır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015, md. 3/d).

Diğer yandan, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında mahkeme kararı alınıncaya kadar ya da onlara uygun bir hizmet modeli belirleninceye kadar barınma ve temel gereksinimleri karşılanmak üzere hizmet veren Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM) adlı kuruluşlar da çocuk koruma kuruluşu olarak düşünülebilir. Bazı illerde ÇOKİM’ler ayrı bir kuruluş olmayıp diğer çocuk evleri sitesi bünyesinde de bu görevleri yerine getirebilmektedir.

SONUÇ

Türkiye’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durum, çocuk koruma kuruluşlarının oluşumunu etkilemiştir. Osmanlı’nın son dönemleri ile Cumhuriyetin ilk dönemlerinde daha çok savaşlar nedeniyle anne ve/veya babasız kalmış çocukların bakım ve yetiştirilmelerine yönelik kuruluşların oluşturulduğu görülmektedir. Diğer yandan içinde bulunulan ekonomik durumun da kuruluşların örgütlenmesini etkilediği söylenebilir.

Çocuk koruma kuruluşlarının oluşumunda ve gelişiminde yabancı ülkelerdeki uygulamalardan da etkilenilmiştir.

Çocuk koruma kuruluşları sadece bakım ve koruma sağlamamış, aynı zamanda çocukların eğitimlerini de gerçekleştirmeye çalışmıştır. Hatta bazı çocuk koruma kuruluşlarının (Islahhane, Darüleytam, Darüşşafaka gibi) doğrudan okul sayılabilecek nitelikte hizmet verdikleri de görülmektedir. Bu durumun, çocukların eğitim aracılığıyla korunmasını göstermesi bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Çocuk koruma kuruluşlarının toplumdaki çocukluk algısına göre de yapılandığı görülmektedir. Örneğin, koruma birlikleri döneminde 0-6 yaş arası çocuklara yönelik hizmetlerde Sağlık Bakanlığı'nın, 7-18 yaş arası çocuklara yönelik hizmetlerde Milli Eğitim Bakanlığı'nın ağırlıklı olması, çocukluğun 0-6 yaş ve 7-18 yaş dönemlerinde çok farklı algılandığını göstermektedir. Yani 0-6 yaş döneminin daha çok bakım dönemi olarak, 7-18 yaş döneminin ise daha çok eğitim ve yetiştirme dönemi olarak kabul edilmiş olduğu söylenebilir.

Koruma birlikleri döneminden SHÇEK dönemine geçişte çok başlılık ve birçok kurumun hizmetlerden sorumlu olmasına yönelik eleştirilerin etkisi olmuştur. Ancak özellikle 2005 yılında Çocuk Koruma Kanununun kabul edilmesiyle birlikte çocuk koruma hizmetlerinin tek bir kurumdan ziyade sistem yaklaşımının da bir gereği olarak birçok kurumu ilgilendiren bir durum olduğu anlayışı daha çok kabul görmeye başlamıştır. Diğer yandan korunmaya ihtiyacı olan çocukların tanımlanmasında da değişimler olmaya başlamış; istismar, suça sürüklenme, şiddet vb. nedenlerle çocuklar koruma altına alınarak çocuk koruma kuruluşlarındaki çocuk profilinde değişimler meydana gelmiştir. Önceleri çocukların daha çok anne ve/veya babanın olmaması, ekonomik yoksunluk vb. özellikler nedeniyle koruma altına alınmaları nedeniyle daha homojen bir yapı gösteren çocuk koruma kuruluşları, son yıllarda bu homojen yapısını kaybetmeye başlamıştır. Bu homojen yapının azalması kuruluş ve personele de yansımış, kuruluşların ve kuruluşlarda görevli personelin çeşidi artmıştır. Diğer yandan, kalabalık ve kışla tipi kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara doğru bir dönüşüm olduğu da görülmektedir.

ASPBA/ÇŞHB dönemine bakıldığında koruma altındaki çocuklara yönelik kuruluşlarla ilgili olarak; sevgi evleri yerine çocuk evleri sitesi isminin kullanılmaya başlandığı ve yetiştirme yurdu ile çocuk yuvası adlı kuruluşların tamamen kapatıldığı görülmektedir. Diğer yandan cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kullanılan ve günümüzde halen halk arasında kullanılmaya devam eden "Çocuk Esirgeme Kurumu"

adındaki bir isimlendirme 2011 yılında ASPB'nin kurulmasıyla birlikte ortadan kalkmıştır.

Çocuk koruma kuruluşlarının isimlendirmesinde toplumsal algı ve anlamlandırmaların da etkili olduğu görülmektedir. Örneğin, Türkoğlu'nun (2017) aktardıklarına göre Darüleytamların adının "Öksüz Yurdu" olarak değiştirilmesi gündeme gelince Atatürk de buna pek sıcak bakmamıştır. Çünkü öksüz, yetim, kimsesiz gibi etiketlemelerin çocuklara olumsuz yansıtacağı düşünülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim bakanlarından Mustafa Necati de çocukları incitebileceği gerekçesiyle kimsesiz, öksüz, yetim gibi sözcüklerin yazışmalarda ve kurum adlarında kullanılmasına izin vermemiştir (Türkoğlu, 2017). Nihayetinde darüleytamlar öksüz yurtlarına değil şehir yatılı okullarına dönüşmüştür. Böylelikle korunmaya ihtiyacı olan çocukların yatılı okullarda diğer aile çocuklarıyla bir arada eğitim görmeleri olanaklı hale gelmiştir.

Diğer yandan, korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım ve yetiştirilmelerine yönelik 1949 yılında çıkarılan "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun" ile "çocuk bakım yurtları" ve "yetiştirme yurtları" şeklinde isimlendirme yapıldığı görülmektedir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından kurulacak olan çocuk bakım yurtlarının öğretim çağına kadar çocukların bakım ve korunmalarını sağlaması amaçlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulacak yetiştirme yurtlarının ise ilköğretim çağına gelmiş korunma ihtiyacı olan çocukların bakım, korunma ve eğitimleri ile uğraşması amaçlanmıştır (Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, 1949). Ancak her ne kadar resmi olarak kullanılmasa da yetiştirme yurtları için toplumda halk tarafından uzun yıllar "öksüz yurdu" ifadesinin kullanıldığını söylemek de mümkündür. Çocuk koruma kuruluşları için "sevgi evi" adlandırmasından ise İngilizce çevirisinin yanlış anlamlar düşündürmesi nedeniyle vazgeçilmiştir. Ancak "sevgi evleri" adlandırmasının da halen halk arasında kullanıldığı söylenebilir.

Bahsedilen çocuk koruma kuruluşlarının dönüşümünün modern çocukluk paradigmasıyla ilgisini unutmamak gerekir. Genel olarak modern çocukluk anlayışının 19. yüzyılın sonları ile 20.yüzyılın başlarında oluştuğu kabul edilmektedir (Heywood, 2003). Modern çocukluk paradigması, çocukluğun kendine özgü bir gelişimsel dönem olduğu ve çocukların özel olarak korunması ve desteklenmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır (Kırımsoy ve diğerleri, 2013). Bu düşünceden hareketle modern çocukluk paradigması, çocuk merkezli politika ve uygulamalarda bir artış meydana getirmiştir (Ercan, 2011). Büyük ve kalabalık kuruluşların kapatılması, ev tipi

kuruluşların ve aile merkezli bakım modellerinin yaygınlaşması, modern çocukluk paradigmasının birer yansıması olarak görülebilir. Özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edilmesiyle birlikte, çocuklarla ilgili tüm politika ve uygulamalarda çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerektiği anlayışı önemli görülmeye başlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, çocuk koruma kuruluşlarının yapılandırılmasının çocuk hakları bağlamında da düşünülmesi gerekmiştir.

Her ne kadar aile temelli bakım modelleri geliştirilmeye çalışılsa da çocuk refahı alanında çocuk koruma kuruluşlarına olan ihtiyaç bir şekilde devam etmektedir. Hatta Türkiye için düşünüldüğünde çocuk koruma kuruluşları, sosyal hizmetler alanındaki ağırlıklarını sürdürmektedir. Bu nedenle bu kuruluşların çocuğun her yönüyle sağlıklı gelişimini destekleyecek şekilde, çocuğun yüksek yararının ve çocuk haklarının her zaman göz önünde bulundurulduğu kuruluşlar olarak örgütlenmesi daha doğru olacaktır. Diğer yandan böyle bir örgütlenme için ülkemize özgü ve uygulamaya dönük kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu da unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2005). *Cumhuriyetin Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: AÇSHB.

Akbayrak, H. (1988). Himaye-i Etfal Cemiyeti. *Tarih ve Toplum*, 52, 31-33.

Aksoy, M. (1962). Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Kanun Hükümlerinin ve Teşkilatın Yeni Anayasamıza Uygun Bir Hale Getirilmesi Zorunluluğu. *II nci Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, 5-8 Mayıs 1962*. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayını.

Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayını.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2014). 2013 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: ASPB.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2015). 2014 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: ASPB.

Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği. (1986), R.G. 19235

Ayni Nakdi Yardımla Eve Dönüş Genelgesi. 14.04.2005 tarihli ve 2005/04 no'lu Genelge.

Başyurt, E. (2006). *Ermeni Evlatlıklar: Saklı Kalmış Hayatlar*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Coşkun, N., Göksu, S., Çeteci, H. ve İldeniz, S. (1970). *Müessesede Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Durumları ile İlgili Araştırma*. Ankara: SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Çanlı, M. (2003). Eytam İdaresi-Sandıkları ve Osmanlı Devleti'nde Yetimlerin Ekonomik Haklarının Korunması. E. Gürsoy-Naskali ve A. Koç (Editörler). *Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler* (s. 59-86). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Çengelci, E. (1996). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Çengelci, E. (1998). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.

Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983*. Ankara: Sabev Yayınları.

Çetin, S. ve Çavuşoğlu, T. (2006). Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Yoksulluk Çalışmaları. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003: Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, 9-11 Ekim 2003, Antalya*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu ve Sosyal Hizmet Uygulama Araştırma ve Geliştirme Derneği Yayını.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015). *29.03.2015 tarihli ve 29310 sayılı Resmî Gazete*.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2018 Yıl Sonu İstatistikleri. Web: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf>

Darüşşafaka Cemiyeti. (2006). Darüşşafaka Tarihi. Web: <http://www.darussafaka.org/tarihd.asp> adresinden 12 Şubat 2007'de alınmıştır.

Elmacı, D. (2017). 4+4+4 Eğitim Sisteminin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Yansımaları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(1)*, 279-291.

Ercan, R. (2011). Modern Çocukluk Paradigması. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 3(2)*, 85-98. Web: http://dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/229/r_ercan adresinden alındı.

Erkan, G. ve Erkan, A. R. (1987). Darüleytamlar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 5 (1)*, 61-68.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.

Ergun, E. H. (1966). Sosyal Hizmetlerde Çocuk Sorunları. *Sosyal Hizmet, 2 (2-3)*, 9-10.

Fer, M. (1970). Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *İktisadi Araştırmalar Vakfı Panelinde Sunulan Tebliğ, 22 Kasım 1969*, İstanbul. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını.

Gökçe, B. (1971). *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı*. Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayını.

Gürel, E. (1970). Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *İktisadi Araştırmalar Vakfı Panelinde Yapılan Konuşma, 22 Kasım 1969*, İstanbul. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.

Heywood, C. (2003). *Baba bana top at: Batıda çocukluğun tarihi* (Çev. E. Hoşsucu). İstanbul: Kitap Yayınevi.

<http://www.shy.hacettepe.edu.tr/turkce/html/anaframe.htm>

İnanç, V. (2003). Osmanlı Devleti'nde Yetimlerin Sosyal Haklarının Korunması. E. Gürsoy-Naskali ve A. Koç (Editörler). *Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler* (s.19-32). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevük, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y. ve Baykara Acar, Y. (Ed.). (2013). *Çocuk adalet sistemi çalışanları eğitim programı: Sosyal çalışma görevlileri için eğitim kitabı*. Ankara: Çocuklar İçin Adalet Projesi.

Koç, A. (2003). Öksüz ve Yetim Çocukları İçin Kurulmuş Bir Eğitim Kurumu: Darüşşafaka. E. Gürsoy-Naskali ve A. Koç (Editörler). *Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler* (s.182-193). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun. (1949). 5387 sayılı kanun. Web: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc031/kanuntbmmc031/kanuntbmmc03105387.pdf

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun. (1957). 6972 sayılı kanun. Web: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc039/kanuntbmmc039/kanuntbmmc03906972.pdf

Okay, C. (1999). *Belgelerle Himaye-İ Etfal Cemiyeti 1917-1923*. İstanbul: Şule Yayınları.

Özbek, N. (1999). II. Abdülhamit ve Kimsesiz Çocuklar: Darülhayr-ı Ali. *Tarih ve Toplum*, 182, 11-19.

Öztürk, C. (1999). Osmanlıda Bir Meslekî Eğitim ve Çocuk Esirgeme Kurumu: Dârülhayr-ı Âlî. *Mili Eğitim*, 143. Web: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/143/9.htm> adresinden 27 Kasım 2006'da alınmıştır.

Öztürk, C. (2005). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Korunmaya Muhtaç ve/veya Suça İtilmiş Çocukların Eğitimi. *III. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Bakım Gözetme ve Eğitim*, 22-25 Ekim 2003. Ankara: Yorum Matbaacılık.

Pamir, R. (1966). Korunmaya Muhtaç Çocuk Meselesi. *Sosyal Hizmet*, 2 (2-3), 14-18.

Sarıkaya, M. (2003). Savaş Yıllarında Himâye-i Etfâl Cemiyetinin Çocuk Sağlığı Konusundaki Hedef ve Faaliyetleri. E. Gürsoy-Naskali ve A. Koç (Editörler). *Savaş*

Çocukları Öksüzler ve Yetimler (s. 33-47). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK). (2005). *Bizim Çocuklarımız*. Ankara: SHÇEK Eğitim Merkezi Yayını.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK). (2006). *Sizsiz Olmaz Var Mısınız?* Ankara: SHÇEK Eğitim Merkezi Yayını.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK). (2007). *2006 Yılı Faaliyet Raporu*. Web: http://www.shcek.gov.tr/duyuru/apk/2006_Faaliyet_Raporu/2006FaaliyetRaporu.pdf adresinden 13 Haziran 2007'de alınmıştır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, RG: 24.05.1983, 18059.

Şahin, M. (1997). 23 Nisan ve Himaye-i Etfal. *Toplumsal Tarih*, 40, 15-17.

Tatlıbal, C. (2004). Türkiye'de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik SHÇEK Uygulamaları. R. Uslu (Editör). *Koruma Altındaki Çocuklar* (s. 25-33). Ankara: AÜTF Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.

Tuncer, O. C. (1994). Ailenin Eğitimi ve Korunmasında Vakıfların Rolü. *XII. Vakıf Haftası Semineri*, 5-6 Aralık 1994, (s. 21-23). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını.

Turan, M. (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi [Social Sciences Research Journal]*, 7(3), 42-91. Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssrj/issue/38851/448700>

Tülay, M. Ş. (1966). Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Davâsı. *Sosyal Hizmet*, 2 (2-3). 11-13.

Türkoğlu, P. (2017). *Kimseli Kimsesiz: Yakacak Yetiştirme Yurdu Yıllarım*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Uluğtekin, S. (2001). Yirminci Yüzyılda Türkiye'nin Çocukları: Sorunlar ve Beklentiler. V. Duyan ve A. M. Aktaş (Editörler). *Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları*. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Yazıcı, N. (1994). Tanzimat Döneminde Yetim Mallarının Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler ve Bazı Uygulamalar. *XII. Vakıf Haftası Semineri*, 5-6 Aralık 1994, 45-53.

Yaşar, O. (1963). II. Sosyal Hizmetler Danışma Konseyinde Yapılan Konuşma. *II. Sosyal Hizmetler Danışma Konseyi*, 18-20 Şubat 1963. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.